3.3. Boşanmanın Hukuki Sonuçları

Boşanmanın iddet ve iddete bağlı hükümler ile hıdâne olarak isimlendirilen çocuğun bakımı ve terbiye hakkı olmak üzere iki temel sonucu bulunmaktadır.

İddet

Sözlükte "saymak, beklemek" gibi anlamlara gelen iddet kelimesi fıkhî bir terim olarak *talak, fesih ve ölüm* gibi sebeplerle evliliği sona eren kadının, başkası ile evlenebilecek hâle gelmesi için beklemesi gereken süreyi ifade etmektedir. [55]

İddetin emredilmiş olmasının; kadının hamile olup olmadığının tespiti, vefat eden kocanın hatırasına saygı gösterilmesi, ric'î talakta kocanın yeni bir nikâh akdine gerek olmaksızın eşine geri dönme fırsatının tanınması gibi bazı hikmet ve gayeleri bulunmaktadır. İddetin emredilmiş olmasının birden çok gaye ve hikmeti bulunduğu için tıbbi imkânlarla kadının hamile olmadığının anlaşılması hâlinde de bu süreye uyulması gerekir.

55 MEB, Dinî Terimler Sözlüğü, s. 157.

İddet Çeşitleri

Kadının durumuna göre beklemesi gereken farklı iddet şekilleri vardır. Buna göre iddetin çeşitleri şunlardır:

1) Talak veya fesih ile evliliği sona eren kadının iddeti: Boşanan veya nikâhı feshedilmiş bir kadının beklemesi gereken iddet süresi üç kur'dur.[56] "Kur'" kelimesi hem hayız (regl) hem de tuhr (temizlik) anlamına gelmektedir. Hanefiler, hayız anlamını tercih etmişlerdir. Buna göre kadın eğer hamile değil ve normal olarak hayız görüyorsa üç hayız görme süresince iddet bekler ki bu yaklaşık olarak üç ayı bulur.

2) Kocası ölen kadının iddeti: Kocaları vefat eden ve hamile de olmayan kadınların iddeti 4 ay 10 gündür.[57]

3) Hamile kadının iddeti: Evliliğin sona ermesi hangi şekilde olursa olsun hamile olan kadının iddeti doğumla birlikte sona erer.[58]

4) Hayız görmeyen kadının iddeti: Hayız görmeyen kadınların iddeti üç aydır.[59]

İddetin hukuki sonuçları ise şöyledir:

•Talak ve genel olarak fesih iddeti bekleyen kadının yiyecek, giyecek ve mesken gibi ihtiyaçları boşandığı kocasına aittir.[60]

•Kocasının ölümü sebebiyle iddet bekleyen kadın ise zaten kocasının mirasından belli bir pay alacağı için ayrıca iddet nafakası almaz.

•İddet bekleyen kadın iddet süresince başka bir erkek ile evlenemez.[61] İddet bekleyen kadın iddetini kocasının evinde tamamlar.[62]

•İddet içerisinde hamilelik için öngörülen en az süre olan altı ay ile en uzun süre olan bir yıl arasında doğum olmuşsa doğan çocuğun nesebi kocaya ait olur.

•Kadının iddeti bitmeden, boşanmış eşlerden birinin ölmesi hâlinde aralarında mirasçılık açısından şu hükümler geçerli olur: Ric'î talaktan dolayı kadın iddet bekliyorsa eşler birbirlerine varis (mirasçı) olur. Boşama bâin ise eşler birbirlerine mirasçı olamazlar. Ancak koca ölümcül bir hastalığa yakalanıp da mirastan mahrum etmek için karısını boşamışsa bu durumda kadın, ölen kocasına mirasçı olur.

Hıdâne: Çocuğun Bakım ve Terbiyesi

İslam hukukunda eşlerin boşanması sonrası çocuğun bakım ve terbiyesi ile ilgili hükümler "hıdâne" başlığı altında incelenmiştir.[63] Evlilik içerisinde çocuğun bakım ve terbiyesi, eşlerin her ikisinin de hakkı ve görevidir. Ancak evlilik sona erince çocuğun menfaati açısından öncelikle eşlerden hangisinin bu hakka sahip olması gerektiği sorunu gündeme gelmektedir.

İslam hukukuna göre, boşanma sonrasında çocuk, belli yaşa kadar bakım ve terbiyesi için öncelikle anneye verilir. Anne yoksa veya buna ehil değilse bu hak, anne tarafındaki yakınlık derecesine göre sırasıyla diğer kadınlara geçer. Çocuğun bakımını üstlenecek bir kadın yoksa bu hak, babaya ve yakınlık derecesine göre sırasıyla diğer erkeklere geçer. Bunlar da yoksa bu hak, Ebu Hanife'ye göre anne vasıta-

56 bk. Bakara suresi, 228. ayet.
57 bk. Bakara suresi, 234. ayet.
58 bk. Talak suresi, 4. ayet.
59 bk. Talak suresi, 4. ayet.
60 bk. Talak suresi, 1-6. ayetler.
61 bk. Bakara suresi, 235. ayet.
62 bk. Talak suresi,1-6. ayet.
63 Karaman, *Anahatlarıyla İslam Hukuku*, II, 141-144; Yaman, *Aile Hukuku*, 92-95; Döndüren, *Delilleriyle Aile İlmihali*, s. 322-334.

sıyla hısım olan diğer akrabalara (zevi'l-erhâm) geçer. Çoğunluğa göre ise hâkim uygun gördüğü bir kimseyi tayin eder.

Doğumla başlayan hidane süresi kural olarak çocuğun başkalarının hizmet ve himayesine ihtiyaç duymayacağı, yeme içme ve giyinme gibi şahsi ihtiyaçlarını bizzat kendisinin karşılayabileceği çağa kadar devam eder. Fakihlerin konuyla ilgili genel yaklaşımları bu olmakla birlikte bu dönemin tesbitindeki izafiliğe ilave olarak çocuğun kız veya erkek, hidaneyi üstlenen kişinin erkek veya kadın olmasına ve çocuğa yakınlık derecesine göre farklı sürelerin belirlendiği görülmektedir. [64]

Çocuğun nafaka dışında, ayrıca bakım ve terbiyesi ile ilgilenen kişiye verilmesi gereken hıdâne masrafları da vardır. Hıdâne masrafları, varsa öncelikle çocuğun malından, yoksa babası veya nafakası ile yükümlü olan kimse tarafından karşılanır. Çocuğun bakım ve terbiyesi ile ilgilenen kişi annesi değilse bu iş için ücrete hak kazanır. İddeti bitmiş ise çocuğun annesi de bu iş için ücret alabilir.[65]

4. Aile Bireylerinin Hak ve Sorumlulukları

Sizce aile bireylerinin birbirleri üzerindeki hak ve sorumlulukları nelerdir?

Ailede her bireyin sahip olduğu bazı hakları olduğu gibi yerine getirmesi gereken bazı görevleri de bulunmaktadır.[66] Sorumluluk haktan önce gelir. Bu yüzden önce aile bireyleri kendi sorumluluklarını yerine getirmelidir.

Ailede karı-koca ve çocukların hak ve sorumlulukları ile ilgili şu temel ilke geçerlidir: Kocanın görevleri kadının kocası üzerindeki hakları, kadının görevleri de kocanın karısı üzerindeki hakları olmaktadır. Yine aynı şekilde anne-babanın görevleri çocukların anne baba üzerindeki hakları, çocukların görevleri de anne-babanın çocukları üzerindeki hakları olmaktadır. Buna göre aile bireyleri sorumluluklarını tam olarak yerine getirdiğinde herkesin hakkına da riayet edilmiş olmaktadır.

Aile yuvasının mutlu ve huzurlu olabilmesi için öncelikle karı-kocanın sorumluklarını yerine getirmesi gerekmektedir. Kur'an ve sünnette karı-kocanın karşılıklı hak ve sorumlulukları ile ilgili genel ilkelere dikkat çekilerek şöyle denilmektedir:

"Erkeklerin kadınlar üzerindeki hakları olduğu gibi kadınların da erkekler üzerinde hakları vardır. Ancak erkekler, kadınlara göre bir derece üstünlüğe sahiptirler."[67]

"Hepiniz sorumlusunuz ve her birinizin sorumlu olduğu alanlar vardır. Yönetici üstlendiği görevden sorumludur. Kişi (koca), ailesinden ve çoluk çocuğundan sorumludur. Kadın, eşinden ve ailesinde bulunanlardan sorumludur. Hizmetçi, hizmetinde bulunduğu kişinin malını korumakla görevlidir. (Bu şekilde) hepiniz yaptıklarınızdan sorumlusunuz."[68]

Buna göre aile bireyleri birbirlerini sevmeli, diğerlerinin haklarına saygı duymalı ve sorumluluklarını yerine getirmelidir.

Kocanın Hak ve Sorumlulukları

Hz. Peygamber'in; **"***Kişiye günah olarak sorumluluğunda olan aile fertlerini ihmal etmesi yeter."*[69] buyurması kocanın eşine ve çocuklarına karşı olan sorumluluğuna dikkat çekmektedir.

---

64 Bardakoğlu, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 17, s. 470.
65 Döndüren, *Delilleriyle Aile İlmihali*, s. 331-332.
66 Döndüren, *Delilleriyle Aile İlmihali*, s. 251-272; Cin, *Evlenme*, s. 176-192.
67 Bakara suresi, 228. ayet.
68 Buhari, Cuma, 11; Nikâh, 91; Müslim, İmare, 20.
69 Ebu Dâvûd, Zekât, 45.